

Лук'яненко О. В. «Без мами й тата й неубрана хата»: побут студентів педінститутів УРСР часів «відлиги» / Лук'яненко Олександр Вікторович // Наука України. Перспективи та потенціал: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Наука України. Перспективи та потенціал» (м. Одеса, 30-31 травня 2012 р.). – Одеса, 2012, – С.41-44.

«БЕЗ МАМИ Й ТАТА Й НЕУБРАНА ХАТА»: ПОБУТ СТУДЕНТІВ ПЕДІНСТИТУТІВ УРСР ЧАСІВ «ВІДЛИГИ»

Лук'яненко Олександр Вікторович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Розглядаючи питання повсякденного життя колективів педінститутів УРСР часів «відлиги», особливу увагу слід приділити аналізу режиму життя у студентських гуртожитках. Зазвичай, підйом молоді оголошувався о шостій ранку, відбій – о першій ночі. Корпуси не освітлювались до шостої ранку. Додатково встановлювались інші обмеження. Так, у Полтавському ДПІ спеціальним наказом директора з 16-00 до 22-00 заборонялись голосні розмови, гра на музичних інструментах та прослуховування радіо. Аби схилити молодь до навчання, цим же документом заборонили студентству знаходитись у ліжках після сьомої ранку, хоча вже наступна перевірка виявила, що багато хто з молоді не виконував цього наказу керівництва, а спав щонайменше до дев'ятої ранку [93, арк.9]. Суворий режим «другої домівки» для молоді часто ставав причиною негараздів. Так, кавалер студентки В. Коровай з компанією однодумців із сільськогосподарського інституту Полтави побили коменданта гуртожитку Полтавського ДПІ І. Козаченка за те, що той не пускав його кохану до гуртожитку після 12 ночі та розганяв закоханих із-під вікон студентських кімнат [2, арк.139].

Молодь часто вела доволі розкутий спосіб життя. Наприкінці «відлиги» Міносвіти УРСР розіслало педагогічним вишам рішення колегії «Про серйозні

недоліки у вихованні та побуті студентів, які проживають в гуртожитках вузів». До переліку вчинків молоді входили нецензурні написи на меблях, прикрашання кімнат фотографіями непристойного змісту, моральний розклад юнаків та дівчат [3, арк.1-2].

Ситуація почала налагоджуватись після 1955 року, коли виші долучились до кампанії з самообслуговування. Воно вивело гуртожитки з санітарної кризи у Полтаві та Умані, про що навіть писала обласна преса [4, арк.14]. Згодом покращенню умов життя студентів допоміг старт кампанії з перетворення студентських гуртожитків у гуртожитки комуністичного побуту та організації кампаній перетворення обласних центрів у зразкові міста [5, арк.41; 6, арк.5]. Почали систематично проводитися конкурси на звання кімнати комуністичного побуту, звання кращої вулиці та кращої будівлі [7, арк.118], досвід вишів навіть запозичувався іншими організаціями та установами [8, арк.211].

Іншою проблемою, яку довелось розв'язувати педагогічним вишам УРСР, було забезпечення харчування молоді. Велика кількість вишів після війни залишилась без їдалень, і станом на 1953 рік вони рідко де були відбудовані. У Полтаві попервах у виші було лише два буфети, і ті переїздили з кімнати до кімнати у гуртожитку та навчальному корпусі [9, арк.126]. Міська влада обурювалась, що молодь влаштовувала біля них часом півгодинні черги, які часто були марними, бо їм могло не вистачити молочних продуктів, риби, ковбаси, рису чи масла та навіть хліба, буфети відзначались дорожнечою та частою відсутністю навіть банального чаю [10, арк.3; 779]. В інших вишах ситуація з їдальнями була тотожною. Їдальня Львівського педінституту перебувала в аварійному стані [11, арк.106], у Вінницькому вона тіснилась у малому приміщенні, де понад норму втиснули 50 посадочних місць [12, арк.126]. У Київському ДПІ в одному з трьох гуртожитків буфету не було взагалі, в іншому не завозили огірків, капусти, салатів та молочних продуктів. А у третьому в антисанітарних умовах дефіцитні масло та ковбасу одразу перепродували стороннім, так що вони не діставались молоді навіть по шматку на бутербродах [13, арк.50]. У сусідньому Київському ДПІ іноземних мов також

мали місце страшні націнки на продукти [14, арк.62]. Кременецькі викладачі та студенти, попри наявність «прекрасної їдальні», скаржились на повну відсутність пшеничного хліба та нерегулярне забезпечення іншими хлібобулочними виробами [15, арк.7]. Лише окремі виші УРСР звітували про відсутність проблем із їдальнями на початку десталінізації, як то робили Черкаський та Ужгородський педінститути [16, арк.21, 23].

Справу з місця зрушили лише директиви центру, який раптом зрозумів, що на так званому злеті сільського господарства, декларованому у пресі, у країні катастрофічно не вистачало продуктів і закладів харчування. Наказ Міносвіти від 27 квітня 1956 року «Про заходи поліпшення громадського харчування в школах, учбових закладах, дитячих будинках і дитячих садках Української РСР» змусив розпочати роботу з термінової прибудови приміщень їдалень та відкриття їх в уже наявних корпусах, на що вузам встановлювався навіть окремий строк виконання робіт (ПДП, наприклад, мав закінчити будівництво за півроку, до вересня 1956 [17, арк.13], проте ані за півроку, ані за рік чи два потому їдальню так і не добудували [18, арк.7]). Подібне «голодне» життя студентів Умані та Черкас також призводило до нарікань на владу [19, арк.29]. Якнайкраще настрої молоді відчутні у словах студентки Черкаського ДПІ Полінської, яка у 1956 році зауважила: «повертаючись з цілини, думали, що нас зустрінуть кращі умови...», а виявилось, навіть поїсти ніде. Тому, за умови заборони готувати в кімнатах, дівчина пропонувала продовжити роботу їдальні до 21 години [20, арк.157]!

Інколи якість навчання викладачами ставилась у пряму залежність від браку їдальні. Наприклад, в Умані 1957 року студенти, не маючи їдальні, замість самостійної підготовки, мали витратити час на приготування їжі, що на партзборах розцінювалось як доволі солідний аргумент на захист неготовності студентів до занять [21, арк.72]. Однак, ситуація не була катастрофічною, і вихід знаходився: студенти ходили до їдалень інших ближніх установ [22, арк.1-2]). Хоча перевірки міськкомів місць харчування студентської молоді час від часу констатували, що у більшості таких закладів не було створено

належних умов. Не вистачало виделок, ножів та іншого посуду. До того ж «дбайливі» кухарі економили на продуктах, занижуючи калорійність страв [23, арк.217]. Не дивно, що інколи молодь вдавалась до порушення техніки безпеки і починала готувати страви прямо у кімнатах. Проте, якщо у Полтаві педагогам це було суворо заборонено через наявність окремої «кімнати для підігріву страви» [10, арк.1-2], то у Черкасах студенти сміливо брали до рук керогази і коптили стелі кімнат та коридорів обителі. З часом це, звичайно, також було заборонено робити, а студенти почали голодувати [24, арк.81-82].

Питання харчування студентської молоді педагогічних вишів покращилось з проведенням газу до інститутів. Однак, це радше була проблема провінційних інститутів, але не центру. Скажімо, у Києві питання газифікації гуртожитків педінституту було розв'язане уже 1953 року: молодь могла готувати у газифікованих кухнях і єдине, що її зупиняло, це був брак посуду [13, арк.49]. Коли гуртожитки було газифіковано, усі мешканці проходили спеціальні інструктажі по використанню газових колонок. Так, у Київському ДПІ іноземних мор допускались лише ті, хто мав документ про закінчення курсів опалювання газом [25, арк.145]. Суворий контроль був властивий, зокрема, Полтаві. Користуватися газом дозволяли з 7 ранку до 23 вечора. У разі порушення хоча б одним мешканцем поверху правил користування, газ перекривали для цілого поверху [26, арк.59]. Такий контроль був не марним, бо провінція ще лише знайомила з перевагами газу. В Умані студентка Завуташок обгоріла саме через те, що, готуючи обід, забула закрити кран і пішла до кімнати, а газ, наповнивши кухню, вибухнув, і дівчина залишилась калікою [27, арк.159].

Наприкінці «відлиги молодь педагогічних вишів у більшості мала дах над головою та не скаржилась на неможливість готувати їжу. Поодинокі випадки відсутності їдалень (як то було у ДонДПІ 1963 року [28, арк.5]) ставали радше винятком, аніж закономірністю, характерною для початку 1950-х років.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Архів Полтавського національного педуніверситету імені В. Г. Короленка (Далі – АПНПУ), ф.3, оп.1957, спр. Накази. Т.1, 158 арк.
2. Там само, оп.1956, спр. Накази. Т.1, 205 арк.
3. Держархів Сумської області, ф.Р-2817, оп.3, спр.428, 27 арк.
4. Держархів Черкаської області, ф.Р-3990, оп.1, спр.44, 25 арк.
5. Держархів Полтавської області, ф.П-251, оп.1, спр.4833, 201 арк.
6. Держархів Харківської області, ф.Р-4293, оп.2, спр.1028, 5 арк.
7. Держархів Полтавської області, ф.Р-1507, оп.1, спр.908, 144 арк.
8. Там само, ф. П-12, оп.1, спр.770, 244 арк.
9. АПНПУ, ф.3, оп.1953, спр. Накази. Т.1, 212 арк.
10. Держархів Полтавської області, ф.Р-1507, оп.1, спр.371, 6 арк.
11. ЦДАГО України, ф.1, оп.71, спр.106, 55 арк.
12. ЦДАВО України, ф.166, оп.15, спр.1291, 135 арк.
13. Держархів Київської області, ф.П-485, оп.3, спр.6, 69 арк.
14. ЦДАВО України, ф.166, оп.15, спр.1297, 65 арк.
15. Там само, спр.1298, 218 арк.
16. ЦДАГО України, ф.1, оп.71, спр.106, 55 арк.
17. Держархів Полтавської області, ф.Р-1507, оп.1, спр.517, 97 арк.
18. Держархів Полтавської області, ф.П-251, оп.1, спр.4830, 266 арк.
19. Держархів Черкаської області, ф.П-2087, оп.1, спр.18, 209 арк.
20. Там само, ф.П-2187, оп.1, спр.21, 164 арк.
21. Там само, ф.П-2087, оп.1, спр.19, 279 арк.
22. Держархів Полтавської області, ф. П-12, оп.1, спр.658, 299 арк.
23. Там само, спр.659, 299 арк.
24. Держархів Черкаської області, ф.П-2187, оп.1, спр.16, 104 арк.
25. Держархів міста Києва, ф.Р-985, оп.1, спр.283, 231 арк.
26. АПНПУ, ф.3, оп. 1958, спр. Накази. Т.1, 223 арк.
27. Держархів Черкаської області, ф.П-2087, оп.1, спр.26, 204 арк.
28. ЦДАВО України, ф.166, оп.15, спр.4182, 145 арк.